

Първият човек в рая е получил заповед от Бога да господарува над целия свят. Тази заповед е носила в себе си и благословение, но и предизвикателство за неговата свобода. Човекът е можел да осъществи призванието си да господарува над света по подобие на Бога, защото цялото творение напълно му се подчинявало. Бог обаче е поставил на Адам условие: да не обожествява нито себе си, нито поверения му свят. Задачата на човека е била да принася света на Бога и така, в общение с Него и той, и светът да достигнат обожение. Както знаем от библейския разказ за нашите прародители, Адам не е изпълнил назначението, което е стояло пред него, и светът се озовал извън общение с Бог.

Същността на Адамовия грях — пропускът (грц. *αμαρτία*) — се състои в това, че той е поставил в центъра на своя живот и на света не Бога, а себе си, и вместо да принесе света на Бога, го принесъл на себе си. Впрочем светът не би могъл да получи своето истинско назначение — вечното съществуване, ако светът би се озовал в Адам, но извън общение с Бога. Намирайки се извън рая и Адам, и светът — започнали да съществуват по законите на тлението и смъртта, тъй като непослушанието е довело до отделянето от Бога — единствения източник на нетленния живот. Понеже „непослушанието е следствие от нарушаването на заповедта и от отделянето от Този, Който е дал заповедта“, (слово)престъпилите заповедта са се отделили от Божията закрила и са станали „недостойни за разговор (с Бога) лице в лице“.

Тълкувания на Адамовия грях

При тълкуването на прародителския грях има опасност към този проблем да се подходи предимно законнически, а личното отношение между Бога и човека да се остави на втори план. Такъв начин на мислене, който следва схемата престъпление-наказание е

характерен за схоластичния подход към проблема за прародителския грях. В западното богословие прародителският грях се тълкува погрешно като последица от престъпването на границите на свободата, дадени на човека в рая. Свободата на човека обаче, когато е в Бога, не познава граници. Тя не може да бъде ограничена от никакви норми или закони, защото нейната единствена граница е безграничността. При нашите прародители не е имало престъпление, а по-скоро „неизпълнение“, защото те „лесно се отказали“ от великия дар и от призива да напредват в свободата.

Грехът на прародителите се състоял в това, че те са насочили погрешно силите на своето битие. Вместо да напредват към абсолютната свобода, към Бога като извор на живота, съществуването и благото, те са се опитали да осъществят своята свобода без Бога, подчинявайки я на своите егоистични желания; вместо съвършените плодове на послушанието пред Бога, Адам и Ева са вкусили горчивите плодове на собствения си избор. Свободата като съгласие с Божията воля, която води към Доброто, е отстъпила място на свободата на избора между доброто и злото. Следователно прародителският грях не е бил последица от престъпването на границите на свободата, а е осъществяване на свободата по погрешен начин.

За разлика от западния богослов Августин, който тълкува падението на Адам преди всичко като нарушаване на заповедта — поради което и Бог предава първия човек в ръцете на дявола, за да бъде наказан, св. Иринеи Лионски разбира Адам като дете, което е било в рая и е трябвало да възраства, като се упражнява в свободата. „Дървото на познанието — по думите на св. Григорий Богослов — е било виждането на Бога, а до неговия връх е можел да се изкачи онзи, който се е упражнявал и е постигнал зрелост в разсъдителността[1]“

Христос — Дървото на живота

Съгласно тълкуванието на св. Максим Исповедник дървото за познаване на добро и зло се различава от Дървото на живота, защото, за разлика от Дървото на живота, което носи живот, то носи смърт на онези, които вкусят от неговите плодове без разсъдителност. Храната от Дървото на живота е „Божият Логос, Който слиза от небето“. Този, който вкухва от плодовете на Дървото на живота, участва в мъдростта, защото Дървото на живота се нарича и премъдрост (срв. Притчи. 3:18-19). В противоположност на мъдростта, съществуват три големи злини, които дървото за познаване на добро и зло дава: незнание, себелюбие и робство на греха. Незнанието е причината, себелюбието — движещата сила, а робството на греха — крайната последица от погрешния избор и от погрешното насочване силите на човешкото битие.

Съществува и мнението, че щеше да е по-добре и за Адам, и за цялото творение, ако в рая той е постъпил като несвободно същество, т. е. ако не е имал възможност да съгреши. Това разбиране произтича от предположението, че щеше да е по-добре, ако склонността на първия човек към свобода е била ограничена до равнището на безсловесните твари (неразумните творения). В този случай Адам би останал в рая, но би била ограничена неговата възможност да се осъществи като личност. Макар че се е озовал извън рая, Адам не е изгубил свободата като най-важно свойство на своята личност.

Свободата — условие за връщането към Бога

Ако Бог беше сътворил човека без свобода, тогава единството на света и Бога би било принудително и светът би бил принуден да е в общение с Него. Въпреки че, като принесъл света на себе си, Адам паднал в изкушението на самообожението, Бог не е оставил човека и света без възможността за повторно връщане към Него и към предварително установения начин на живот. Връщането към Бога е било възможно чрез поправянето на онова, което е било объркано. Това объркване се свързва главно с отслабването на човешката воля и отстъпването от естествения, установен от Бога, начин на съществуване. Затова и връщането към Бога е могло да се осъществи само чрез съгласието на човешката свободна (гномична) воля с логоса на природата.

Светът е намерил истинския Логос на своето съществуване в Христос — Новия Адам. Думите на Господ Христос, отправени към Бог Отец: нека да бъде Твоята воля, са израз на възможно най-голямата свобода, която човешката природа може да изрази в своето отношение към Бога. Според тълкуванието на отец Георги Флоровски тези думи на Христос не са нещо външно на човешката воля, а неин извор и средоточие, начало и край, защото човешката воля е Божие дело, осъществяване на Неговата воля.

Господ Христос, като принася несебично света на Бога, е показал единствения истински смисъл на съществуването на човека и света — общението с Бога. Съвършеното принасяне на света на Бога всеки път се извършва отново в светата Евхаристия, когато служещият (епископът или свещеникът от негово име) изрича думите: Твоето от Твоите, на Тебе принасяме заради всичко и заради всички[2]. Така светът, отново чрез благодатта на Светия Дух, намира в Божествената Литургия, своето изначално назначение, като става Тяло Христово, т. е. става Църква.

ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРАРОДИТЕЛСКИЯ ГРЯХ

Според Преданието на отците на Църквата, което св. Максим Изповедник обобщено изразява, грехът е преди всичко „отчуждение на човека от Бога, от другите хора и от самия себе си“. Според тези думи последиците от прародителския грях са отделянето на човека и света от Бога, взаимната борба и враждебност между разумните и неразумните (безсловесните) същества, както и вътрешното разделение на разумните същества. С падението на прародителите в греха целият сътворен свят изведнъж се е оказал заобиколен от небитието, а природата е останала извън богоустановения начин на съществуване, който Бог е определил за света при сътворението.

Отчуждението от Бога — причина на всяко отчуждение

Най-голямата опасност за човешкото съществуване е отчуждението от Бога, защото то е причина на всеки друг вид отчуждение. Св. Иринеи Лионски казва, че „общението с Бога е живот и любов и наследяване на Неговите блага, и както отделянето от светлината е мрак, така и отделянето от Бога е смърт“.

Поради прародителския грях е променено не само първоначалното отношение между човека и Бога, но е нарушено и отношението на човека и творението, което го обкръжава. След падението се е установила враждебността между човека и природата — човекът се оказал чужденец в света, а светът станал негостоприемен и земята раждала тръне и бодили (Бит. 3:18). За да оцелее, човекът е трябвало да се бори с природата. В борбата той е бил по-често победен, отколкото победител, и с времето започнал да обожествява природата и да абсолютизира нейните сили. Така се появило идолопоклонството (=идиолатрията) и в своето безочие хората са заменили Твореца с творението, за което говори апостол Павел.(срв. Рим. 1:23).

С прародителския грях едната единна човешка природа се разделила „на много части“, а в човека се появило раздвоение, така че душата и тялото, които до дотогава били хармонични части на неговото битие, стигнали до несъгласие. Като говори за последиците от падението св. Максим Изповедник подчертава, че то е довело до подчиняване духа на тялото, точно както е забелязал апостол Павел: Нещастен аз човек! Кои ще ме избави от тялото на тая смърт? (Рим. 7:24). Цялото човечество се

разделило на две групи: едни, които служат на плътските желания, и други, които вървят по духовния път: Защото ония, които живеят по плът, за плътско мислят, а които живеят подух — за духовно. Плътското мъдруване е смърт, а духовното мъдруване — живот и мир (Рим. 8:5-6).

Последиците от прародителския грях се откриват и във връзка с раждането, т. е. размножаването на човешката природа. След престъплението вече не съществува свобода от тленния начин на раждане, тъй като раждането се предхожда от страстното желание» (удоволствие, грц. ἡδόνῃ). Доколкото страстното желание е волеви акт, то е грях и като такова не принадлежи към непорочните страсти (грц. ἀδιάβλητα πάθη) — глад, жажда, умора и др. Съгрешавайки, нашите прародители са се озовали в омагьосания кръг на страха от смъртта, на страстта за удоволствие и на смъртта. Всеки човек, който следва Адам, се стреми да поддържа живота, като търси убежище в страстта на удоволствието. Притиснат от страха от смъртта, той все повече и повече остава в подчинение на закона на тази страст.

Поробеност от тлението и смъртта

След прародителския грях всички хора се „заченати в беззаконие, попадайки под осъждането на праотеца (Адам)". С думите, отправени към Ева, с болки ще раждам (Бит. 3:16), Бог е посочил последиците от нейния погрешен избор — настъпилото „беззаконие", т. е. че е започнал да действа „законът на тлението", така че всички хора се зачеват в беззаконие и се раждат в грях. Това обаче не означава, че „прародителския грях се наследява като лична вина, а като трагично състояние на поробеност от смъртта и нейните последици". С други думи — не се наследява прародителския грях, а неговите последици. Потомците на Адам наследяват същата тленна и смъртна природа на Адам и Ева, а не тяхната вина, както е вярвал западният богослов Августин. Тежестта и отговорността за греха „пада винаги върху греха на волята, т. е. върху онова действие, което човекът извършва свободно", защото поробеността от страстите се намира „в неестественото (παρά φύσιν) настройване на нашата воля". Според учението на св. Максим „грехът е личен акт и наследствената вина е невъзможна". Това означава, че според библейското и светоотеческото учение грехът винаги е свързан с личността, а не с природата. Св. Фотий отива по-далече, като казва, че вярата в греха на природата е ерес.

Загуба на представата за истината

От всичко, казано досега, е ясно, че прародителският грях е довел до това, че човекът е изгубил представата за истината и за истинския живот. Той е нарекъл това, което е смъртно и преходно, живот и нетленно. Човекът е влязъл в кръга на лъжливия живот, заменяйки живота със смъртта. Излизането от лабиринта на тлението и смъртта е възможно чрез връщането към живия Бог. Христовото Евангелие благовести, че коренът на истинския живот е Господ Иисус Христос, Новият Адам, „Отец на бъдещия век и Началник на бъдещия живот“, а събитието, от което извира този живот, е Христовото Възкресение, чрез което смъртта е победена.

Често пъти погрешно се смята, че падението на Адам е причинило смъртта, т. е. че и човекът, и природата са наказани със смърт. По този начин тълкува греха западният богослов Августин. Приемането на тази позиция обаче води до заключението, че светът преди престъплението е бил безсмъртен. Православните отци тълкуват греха на първите хора по различен начин, защото е различен и подходът към проблема за смъртта и спасението. Те подчертават, че поради прародителския грях природата не е станала, а е останала смъртна. Св. Максим казва, че смъртта не е нещо, което е дошло отвън, а е съществувала в самата природа и преди прегрешението на Адам и Ева, като с падението само се е проявила. С престъпничеството на Адам в човешката природа е влязъл грехът, а не смъртта, тъй като природата е смъртна, защото е сътворена от нищо. Като тварна природата на първите хора е била смъртна, но смъртта в тях никога нямаше да бъде действена, т. е. те никога не биха умрели, ако не бяха съгрешили. Последицата от греха на първите хора е невъзможността да се преодолее смъртта като биологичен факт. Природата в самото начало е изгубила възможността да бъде безсмъртна по благодат и вместо склонността към битието и вечното съществуване е проявила склонност към тлението, смъртта и небитието.

Грехът – личен акт

Първият Адам е съгрешил, а Вторият е дошъл да изкупи греховете; първият е смъртен, а Вторият — безсмъртен: Първият е човек от пръст, земен; а вторият човек е Господ от небето (I Кор. 15:47). Между Адам и неговите потомци съществува единство в смъртта — така, както съществува общение в живота между Възкръсналия Христос и онези, които са кръстени (срв. 1 Кор. 15:22). Кръщението като събитие на обновеното единство на човека с Христос не е ограничено само до опрощаването на греховете и ако неговият смисъл би бил само в това, то би бил оправдан въпросът на Теодорит Кирски: „Защо кръщаваме младенците, когато още не са вкусили грях“?[3] Църквата кръщава децата не заради опрощаването на техните неизвършени грехове, а за да им даде нов и безсмъртен живот, който техните смъртни родители не могат да им дадат, заключава отец Йоан Майендорф[4].

Причини за присъствието на смъртта в света

Но откъде и защо смъртта все още действа в човешкия род? Бог допуска действието на смъртта, която, макар да има вид на зло, става благотворна за човешкия род. Той допуска смъртта да унищожи този безблагодатен живот, за да не стане неговото болестно състояние вечно, като, по думите на св. Григорий Богослов, в подходящо време би се осъществило неговото ново сътворяване. Апостол Павел пише за това ново сътворяване като говори на коринтяните за бъдещото възкресение на мъртвите: Сее се в тление — възкръсва в нетление; сее се в безчестие — възкръсва в слава; сее се в немощ — възкръсва в сила; сее се тяло душевно — възкръсва тяло духовно (2 Кор. 15:42-44).

[1] От грц. διακρίσις "разделяне, различаване". – Бел. прев.

[2] Текстът е зает от Служебника. – Бел. прев.

[3] Вж. съчинението на св. Теодорит Кирски Αἰρετικῆς κακομιθίας ἐπι-τομή, 5:18. — Бел. ред.

[4] В изданието на български език четем: „Така Църквата кръщава де-цата не за „опрощение“ на все още несъществуващите им грехове, а за да им даде нов и безсмъртен живот, който смъртните им родители не могат да им предадат“. – Вж. Йоан Майендорф. Византийско богословие. С., 1995, с. 186. — Бел. ред.

*Източник:

Пено, З. "Основи на Православната вяра. Катихизис". Велико Търново, 2008, стр 90-97. Материалът е публикуван със редакции и съкращения.{jcomments off}

Прародителския грях и последиците от него

Написано от Проф. д-р Здравко Пено
Вторник, 05 Март 2013 23:20
